

ІННОВАЦІЇ У МИСТЕЦЬКІЙ І ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

УДК 373.2.015.3

DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.30.320976>

Kinga Kuszak, Poznan (Polska)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-24307803>

CZAS WOLNY A POTRZEBY DZIECI PRZEDSZKOLNYCH

W artykule podjęto zagadnienie potrzeb zaspakajanych przez dzieci w czasie wolnym. W części wprowadzającej mówiono pojęcia: czasu wolnego, czasu wolnego dzieci przedszkolnych, potrzeb dzieci przedszkolnych.

Celem badań było określenie: jakie potrzeby zaspokajają dzieci przedszkolne w czasie wolnym i jakie formy aktywności preferują. Badania zrealizowane zostały metodą wywiadów indywidualnych. Grupa badawcza liczyła 88 dzieci w wieku 4-6 lat. Przeprowadzone analizy mają charakter jakościowy.

Wnioski wynikające z badań są następujące: w czasie wolnym dzieci podejmują aktywność z własnej woli, działają poza kontrolą dorosłych. Zaspokajają te potrzeby, których nie mogą zaspokoić w czasie zajęтым w przedszkolu i w domu. Należą do nich: potrzeba odpoczynku i snu, potrzeba głodu i łaknienia, potrzeba bliskości i afiliacji, potrzeba aktywności ruchowej, potrzeba przyjemności. Dzieci preferują te aktywności, które służą uzyskaniu wewnętrznej równowagi, sprawiają im przyjemność, dają możliwość swobodnego działania, wyzwalają pozytywne emocje, są źródłem radości i satysfakcji.

Słowa kluczowe: *czas wolny; dzieci w wieku przedszkolnym; sposoby spędzania czasu wolnego; potrzeby dzieci*

Wprowadzenie. Czas wolny jest elementem życia każdej jednostki, „stanowi składnik kultury życia codziennego a w znacznym stopniu jest nośnikiem wartości kulturowych przekazywanych z pokolenia na pokolenie” (Pięta, 2004, s. 62). W czasie dynamicznych zmian, dużego tempa życia, pogoni za różnego typu dobrami, szybkiego i nierzadko bezmyślnego konsumowania typowego dla XXI

wieku coraz bardziej ceni się i eksponuje wartość czasu wolnego. Zwraca się uwagę na konieczność zachowania balansu między czasem zajęтым obowiązkami a czasem, którym jednostka rozporządza zgodnie w własną wolą i potrzebami jako istotnego warunku zachowania dobrostanu i zdrowia.

Pojęcie czasu wolnego. Najprościej ujmując czas wolny to ta część dnia, w której ludzie nie podejmują aktywności obowiązkowych wyznaczonych przez role zawodowe, szkolne, rodzinne. Czas wolny przeznacza się na odpoczynek, regenerację sił fizycznych i psychicznych, na rekreację, rozrywkę, na działalność społeczną o charakterze dobrowolnym i bezinteresownym. Jest to przestrzeń na rozwój zainteresowań, hobby i uzdolnień jednostki przez zdobywanie wiedzy, czas na pracę nad sobą, czas na amatorską działalność artystyczną, techniczną, naukową, sportową (Okoń, 1992; Kupisiewicz, Cz., & Kupisiewicz, M, 2009; Pięta, 2004). Ta część czasu w pierwszej kolejności służy odpoczynkowi a więc odreagowaniu zmęczenia i znużenia utrudniających lub uniemożliwiających prawidłowe funkcjonowanie i zapobieganiu powstaniu chorób (Pięta, 2004, s. 13). Czas wolny może być spędzany w różnych formach a „formy czasu wolnego wyznaczają określone zajęcia na przykład imprezy rekreacyjne, wczasy wypoczynkowe, gry zespołowe i aktywność indywidualna” (Truszkowska-Wojtkowiak, 2012, s. 116). Warto dodać, że czas może być wolny lub na wpół wolny (Pięta, 2004; Truszkowska-Wojtkowiak, 2012). Czas na wpół wolny to taki, który poświęca się np. na uczestnictwo w ceremoniach religijnych, społecznych i czasami rodzinnych. Ponadto ten czas wolny może być zorganizowany lub niezorganizowany, przymusowo lub pozornie wolny, kontrolowany lub nie, może być formalnie lub nieformalnie zinstytucjonalizowany (Nawojczyk, 2011, s. 122). Dorota Mroczkowska zauważa, że czas wolny jest tym elementem codziennych doświadczeń, który o wiele łatwiej jest doświadczać, przeżywać, niż definiować (Mroczkowska, 2011).

Czas wolny dzieci przedszkolnych. Za czas wolny dzieci przedszkolnych uważa się czas począwszy od powrotu z przedszkola do pory snu (Jegier, Augsburg, & Gąsoł, 2016). Jest to ten odcinek w przestrzeni dnia, który dzieci przeznaczają na zabawę rozrywkę, na aktywność zgodną własnymi zainteresowaniami i preferencjami. Warto

zaznaczyć, że czas wolny dzieci nie zawsze jest dowolny. Najczęściej podlega rygorom wychowawczym, kontroli i interwencji dorosłych (Grochociński, 1980). Dorośli decydują o miejscu czasu wolnego w przestrzeni dnia dziecka i jego długości. Ponadto czas wolny dzieci wiąże się z życiem rodzinnym i z czasem wolnym rodziców. Dziecko ma wolny czas wtedy, gdy rodzice (opiekunowie) zakończą zadania zawodowe (często też inne zadania wynikające z funkcjonowania w różnych rolach społecznych) i odbierają je z przedszkola. Opiekunowie decydują, czy po opuszczeniu przedszkola dziecko będzie mogło podjąć swobodną aktywność. Często ten moment odsunięty jest w czasie. Dziecko towarzyszy rodzicom np. w trakcie zakupów. Niektóre dzieci uczęszczają na dodatkowe zajęcia w godzinach popołudniowych. Zdarza się, że dziecko towarzyszy rodzicom w pracy, podczas obowiązków zawodowych, spotkań biznesowych, towarzyskich do późnych godzin popołudniowych lub wieczornych. Jego czas jest zatem z perspektywy dziecka i jego potrzeba pozornie wolny. Nie zawsze służy wypoczynkowi i regeneracji. Również jakość czasu wolnego, jego formy i treść są determinowane decyzjami dorosłych. W praktyce czas wolny dzieci uwarunkowany jest przez kulturę i preferencje dorosłych. Zaś „ogólny poziom kultury w rodzinie jest jednym z ważniejszych czynników decydujących o walorach kształtowania się czasu wolnego dzieci (Grochociński, 1980, s. 24). Dzieci mają taki czas wolny, jaki tworzą im dorośli.

W percepcji najmłodszych czas wolny jest wtedy, gdy „rodzice nie są w pracy”, „Kiedy rodzice mają wolne” (Truszkowska-Wojtkowiak, 2012, s. 210) Zaś ulubioną formą aktywności jest zabawa. Jest ona dla małego dziecka „pełną afirmacją wolności tylko wtedy, gdy rodzice są wolni (mają czas), chcą i mogą bawić się z dzieckiem” (Truszkowska-Wojtkowiak, 2012, s. 210). Pozostają do dyspozycji dziecka, gdy tego potrzebuje. Często aktywność zabawowa to ta forma aktywności, podejmowana w czasie wolnym, która jest do wyłącznej dyspozycji dziecka. Nawet najmłodsze dzieci dysponują czasem wyłącznie dla siebie, bez udziału dorosłych, kiedy mogą robić to, na co mają ochotę. Im młodsze dzieci ten własny czas jest oczywiście krótszy. Możliwość decydowania o czasie wolnym, jego planowania i organizowania jest ważnym elementem rozwoju samodzielności i autonomii dzieci, szczególnie w wieku przedszkolnym. Dzieci mają

wówczas sposobność do przejęcia odpowiedzialności za miejsce działania i jego organizację, za dobór uczestników, przebieg i modyfikowanie działania, jego zakończenie. Zaspakajają jednocześnie wiele ważnych potrzeb.

Potrzeby dzieci przedszkolnych. Potrzeba wynikająca z braku lub nadmiaru czegoś wywołuje w organizmie napięcie zabarwione emocjonalnie i skłania jednostkę do podjęcia aktywności. Zamiar zaspokojenia potrzeby „może, choć nie musi, stawać się celem, a staje się nim wtedy, gdy człowiek poprzez formy działania dąży do zaspokojenia potrzeby, jako pewnego końcowego rezultatu” (Gasiul, 2007, s. 261). Zdaniem Lucyny Bakiery i Żanety Stelter liczba potrzeb jest nieograniczona (Bakiera, Stelter, 2011). Najczęściej wyróżnia się potrzeby wewnętrzne na przykład fizjologiczne zwane też pierwotnymi oraz zewnętrzne (pochodne), które są wyrazem zależności człowieka od otoczenia. Oprócz potrzeb pierwotnych, potrzeb organicznych wymagających zaspokojenia od momentu przyjścia na świat, w kolejnych latach rozwijają się rozmaite potrzeby pochodne o charakterze psychologicznym (psychicznym). „Potrzeba psychiczna nie powstanie, jeśli w toku rozwoju nie wytworzą się trwałe nastawienia, albo też, gdy to, czego jednostka oczekuje zostaje zawsze lub prawie zawsze spełnione” (Przetacznikowa, 1979, s. 503). Kazimierz Obuchowski wyodrębnia jeszcze jedną ważną potrzebę - dystansu psychicznego. W określonych warunkach jest ona zdaniem autora podstawą wolności psychicznej (Obuchowski, 1995).

Charlotte Buchler do podstawowych potrzeb jednostki zaliczyła:

- tendencję do osiągnięcia zadowolenia – występuje m.ni. jako potrzeba satysfakcji, miłości i rodziny prowadzi do osiągnięcia dobrostanu;

- tendencja do samoograniczania – przejawia się samoograniczającą się ostrożnością, adaptacyjnością i uległością, unikaniem trudności;

- tendencja do twórczej ekspansji – potrzeba własnego rozwoju, uznania

- tendencja do utrzymania wewnętrznego porządku – potrzeba posiadania wartości moralnych, zaangażowania społecznego, sukcesu (Gasiul, 2007, s. 262).

Powyższe tendencje z różną siłą występują w różnych okresach życia jednostki.

W wieku przedszkolnym:

- Tendencja do zadowolenia przejawia się m.in. przywiązaniem do rodziców i opiekunów a tym samym przejmowaniem od nich wzorców aktywności w czasie wolnym.

- Tendencja do samoograniczania wiąże się z uczeniem się stylów życia i przyjmowaniem kulturowo określonych idei, których przekaznikami są głównie rodzice i opiekunowie dziecka.

- Tendencja do twórczej ekspansji wyraża się potrzebą ogrywania ról przez dzieci w trakcie zabaw i ich twórczej aktywności.

- Tendencja do wewnętrznego uporządkowania – wyraża się rozwojem sumienia, początkami kształtowania idei, których źródłem są osoby znaczące dla dziecka, współcześnie także różnego typu przekazy medialne, których źródłem jest telewizja a przede wszystkim Internet.

Część potrzeb dzieci podobnie jak dorośli zaspakajają właśnie w czasie wolnym, szczególnie wówczas, gdy mają swobodę działania i mądre wsparcie opiekunów uważnych i wrażliwych na ich potrzeby.

Czas wolny jako czas zaspokajania potrzeb dzieci. Badania własne. W świetle powyższych rozważań interesowało mnie, jakie potrzeby zaspokajają dzieci przedszkolne w czasie wolnym i jakie formy aktywności preferują. Materiał badawczy zgromadzono w trakcie wywiadów (rozmów indywidualnych) z dziećmi w wieku 4-6 lat. Wypowiedź językowa w trakcie rozmowy jest elementem codziennego doświadczenia i stanowi „doświadczenie życia dostępne świadomości” (Rostańska, 2010, s. 80). Rozmowy prowadzono zatem przy założeniu, że każda rozmowa jest spotkaniem osób o różnym doświadczeniu i perspektywie. W tym przypadku jest spotkaniem dorosłego z dzieckiem i jego perspektywą doświadczania czasu wolnego i jego językowego wyrażania. Dzieci miały swobodę formułowania wypowiedzi, mogły spontanicznie i naturalnie odwoływać się do własnych doświadczeń. W badaniu prezentowanym w niniejszym artykule uczestniczyło 88 dzieci.

Wyniki badań. Z przeprowadzonych wywiadów (rozmów) z dziećmi wynika, że czas wolny służy zaspokajaniu takich potrzeb jak: potrzeba snu i wypoczynku, potrzeba głodu i łaknienia, potrzeba bliskości i afiliacji, potrzeba swobodnej aktywności ruchowej, potrzeba przyjemności.

Potrzeba wypoczynku i snu. Wśród podstawowych potrzeb człowieka znajdują się potrzeba snu i odpoczynku. Obie zaliczane są do grupy potrzeb fizjologicznych, niezbędnych do życia. W hierarchicznym ujęciu potrzeb Abrahama Masłowa tworzą podstawę piramidy potrzeb. „Pozbawienie człowieka snu, uniemożliwienie mu wejścia w ten stan prowadzi do wielu skomplikowanych zaburzeń somatycznych i psychicznych” (Obuchowski, 1995, s. 106). Na konieczność zaspokojenia tej potrzeby w czasie wolnym wskazywały dzieci przedszkolne.

Dorośli: A co lubisz robić jak masz czas wolny w sobotę i niedzielę?

Chłopiec 4 lata: **Sobie tylko spać.**

Dorośli: Spać lubisz?

Chłopiec: Tak w niedziele lubię tylko spać.

Dorośli: Dobrze. To jest Twoje ulubione zajęcie. Rozumiem.

Chłopiec: Najbardziej, że ulubione. **No bo bardzo lubię spać. I jestem śpiochem!**

Dorośli: A co dzisiaj robiłaś?

Dziewczynka 5 lat: **Spałam.**

Dorośli: Do której spałaś jak długo?

Dziewczynka: **Do dwunastej.**

Dorośli: Co lubisz robić, jak masz czas wolny?

Dziewczynka 5 lat: Spać

Dorośli: Lubisz spać, dobra. Co jeszcze? Jak już się wyśpisz?

Chłopiec 6 lat: **Rano lubię bardzo przez cały czas leżeć w łóżku z otwartymi oczami.**

Dziewczynka 5 lat: Ooo w sobotę i w niedzielę lubię, lubię się... już wiesz... hapsiu (kładzie się na łóżku), czyli **wylegiwać.**

Chłopiec 6 lat: Jak przychodzę z przedszkola to **kładę się na łóżko.**

Nie wywołuje zdziwienia fakt, że dzieci przedszkolne na co dzień wstają ze względu na obowiązki zawodowe rodziców. Dzień w przedszkolu wypełniony jest licznymi intensywnymi aktywnościami,

które wywołują różne, często skrajne emocje. Spędzają czas w grupie dzieci, w hałasie, w napięciu. To wszystko jest dla najmłodszych wyczerpujące. Dodatkowo po opuszczeniu przedszkola nie zawsze mają możliwość odreagowania i wyciszenia. Ponadto dzieci obserwują rodziców i opiekunów ich zwyczaje związane z czasem wolnym. Obserwują rodziców, którzy w weekend próbują uzupełnić deficyt snu. Długie spanie, wylegiwanie się w łóżku w sobotę lub niedzielę jest zatem elementem czasu wolnego w wielu domach o czym świadczy poniższa wypowiedź dziecka.

Dorośli: Co lubisz robić, jak masz czas wolny w sobotę w niedzielę?

Dziewczynka 4 lata: Ymm fikać i busiś (fikać i budzić).

Dorośli: Fikać?

Dziewczynka: I **busiś** (budzić)

Dorośli: I budzić. A kogo budzić?

Dziewczynka: **Tatę mamę i wszystkich.**

W trakcie rozmów dzieci wspominały, że rodzice w weekendy długo śpią, same zatem organizują swój czas w pierwszej części dnia.

Potrzeba głodu i łaknienia. Potrzeba zaspokojenia głodu podobnie, jak potrzeba snu należy do podstawowych potrzeb fizjologicznych. Jej zaspokojenie jest niezbędne do życia. Z kolei łaknienie to apetyt na coś, pragnienie czegoś. Jest potrzebą pochodną, w dużym stopniu kreowaną przez otoczenie zewnętrzne. Jest zatem czymś innym, niż zaspokojeniem głodu. Wiąże się z przyjemnością konsumowania i smakowania.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdziłam, że dla dzieci przedszkolnych czas wolny wiąże się z przyjemnością spożywania ulubionych potraw, w tym również smakowania słodczy.

Dzieci wypowiadały się następująco:

Chłopiec 6 lat: Po przyjściu z przedszkola z mamą **jem obiad.**

Chłopiec 6 lat: Mam **czas na obiad.**

Dziewczynka 5 lat: Lubię bawić się, kolorować i **jeść obiad.**

Dziewczynka 4 lat: Najpierw **jem obiad.**

Dziewczynka 5 lat: Bawię się lub jem, jem krupnik a później **jemy lody zawsze.**

Dziewczynka 6 lat: Idę do domu, pytam się mamy: **czy mogę coś słodkiego?**

Dziewczynka 4 lata: Iść sobie na plac zabaw i jeszcze **kupić sobie coś słodkiego.**

Dorośli: A powiedz mi, co lubisz słodkiego?

Dziewczynka: Lody.

Dorośli: A powiedz mi co lubisz robić, jak nie chodzisz do przedszkola, czyli jak jest weekend, sobota, niedziela? Co robisz wtedy

Dziewczynka: Ja lubie paceć, jak Tosia i Kostek zjeżdżają na stoku i wtedy kiedy jest koniec zajęć **to jemy gofły i pijemy czekoladę.**

Dorośli: Leoś, Co lubisz robić, kiedy masz wolny czas np. po południu po przyjściu z przedszkola?

Chłopiec 4 lata: Yyyy, lubię sobie **trochę pożreć i dużo jedzenia i dużo cukierków, (...).**

Przyjemnością weekendową jest dla dzieci wspólne z dorosłymi lub samodzielne przygotowywanie ulubionego posiłku. Na co dzień niektóre posiłki spożywają w przedszkolu. Ponadto codzienny poranny lub wieczorny pośpiech nie sprzyja celebrowaniu przygotowania posiłków i ich spożywania. Niespieszne czynności możliwe są w czasie wolnym w sobotę lub niedzielę.

Dziewczynka 6 lat: **No jem sobie siadanie**, ubieram się i myję ząby i potem się coś bawię i oglądam bajki.

Dorośli: To opowiedz mi proszę jak spędzasz swój czas w weekend

Chłopiec 6 lat: Ja zawsze jak jestem jak **wychodzę ten z łóżka to idę zrobić płatki w kółka.**

Dorośli: Płatki w kółka?

Chłopiec: Tak. **Płatki co mają dziury mają. Miodowe.**

Dorośli: I sam robisz sobie takie śniadanie?

Chłopiec: No.

Dorośli: I podgrzewasz sobie mleko, czy wolisz zimne?

Chłopiec: Podgrzewam w mikrofali.

Potrzeba bliskości i afiliacji. Potrzeby bliskości (przynależności) i afiliacji (miłości) zalicza się do potrzeb wyższego rzędu. Obie popychają ludzi ku innym członkom społeczeństwa. Nakłaniają do zawierania przyjaźni, łączenia się w grupy, preferowania aktywności wspólnej nad samotnym działaniem (Rathus, 2004).

W czasie wolnym dzieci przedszkolne zaspokajają potrzebę bliskości i afiliacji dzięki kontaktom z najbliższymi. Lubią spędzać czas z rodzicami, bawią się z nimi, chętnie też spotykają się z innymi ważnymi dla nich osobami. Wskazują na to na przykład poniższe wypowiedzi:

Dorośli: Jak nie idziesz do przedszkola. Co lubisz robić?

Chłopiec 6 lat: **Bawić się z mamą.**

Dorośli: I w co się bawicie?

Chłopiec: W taką zabawę, która się nazywa dżdżownica.

Dorośli: I na czym to polega?

Chłopiec: Że mama jest dżdżownicą i, i... jak jak powiem dziesięć, to mama nas goni i... my wchodzimy na łóżko, i je, i jeee, i mama nie może nas złapać na łóżku.

Dorośli: Aha, czyli wszędzie można łapać, tylko nie na łóżku? Tak?

Chłopiec: No, i na sofie.

Dorośli: I na sofie.

Chłopiec: I na łóżku w sypialni.

Dorośli: I udaje się mamie złapać was? Czy tak uciekacie, że nie daje rady was złapać?

Chłopiec: No nie daje, ale potem to już, to już, to już robimy inne rzeczy w tej zabawie.

Dorośli: Co na przykład?

Chłopiec: No że, że na przykład rzucamy dżdżownice poduszkami, uciekamy na sofę.

Dorośli: Chciałabym ciebie zapytać, co lubisz robić, kiedy masz wolny czas?

Chłopiec 5 lat: Robić wywiadówki.

Dorośli: Wywiadówki, naprawdę?

Chłopiec: Tak, takie że gadamy y o cymś i jedna osoba musi to odgadnąć.

(...)

Dorośli: To z kim się w to bawisz, z kim robisz wywiadówki? Z Wojtkiem?

Chłopiec: **Z całą rodziną.**

Dorośli: A z całą rodziną. Fajnie.

Chłopiec: **Jak jest cała rodzina to wtedy się razem bawimy.**

Dorośli: A w sobotę jak masz wolne to co lubisz robić?

Dziewczynka 4 lata: Lubię się **bawić z mamą.**

Dorośli: Z mamą się lubisz bawić? A co robicie?

Dziewczynka: Bawimy się w doktora.

Dorośli: W doktora się bawicie?

Dziewczynka: No.

Dorośli: I ty jesteś lekarką? Czy jesteś pacjentem?

Dziewczynka: Panią lekarką.

Dorośli: Powiedz mi, co lubisz robić jak masz wolny czas w weekend? Jak nie idziesz do przedszkola?

Dziewczynka 6 lat: To mogę się bawić swoimi zabawkami.

Dorośli: Swoimi zabawkami?

Dziewczynka: **Z tatą i z mamą.**

Dorośli: Z tatą i z mamą? A z kimś jeszcze?

Dziewczynka: I czasem jak **babcia przyjeżdża albo dziadek, albo kuzynki, to wtedy mogę się z nimi bawić.**

Dzieci dzielą z rozmówcą się ważnym doświadczeniem bliskości z ważnymi osobami. Ich wypowiedzi są bogate w szczegółowe informacje, dopowiedzenia, doprecyzowania, co sugeruje, jak ważne są dla nich wspólne chwile w przestrzeni dnia, czy tygodnia.

Potrzeba swobodnej aktywności ruchowej. „Aby podtrzymać swe istnienie i zapewnić sobie warunki rozwoju istota żywa musi pozostawać z otoczeniem w stosunku ciągłej wymiany” (Tyszkowa, 1977, s. 9). Musi być aktywna fizycznie, poznawczo, emocjonalnie, itp. Aktywność pozwala na zaspokojenie innych potrzeb w tym potrzeby poznawczej, kontaktów społecznych, potrzeb emocjonalnych. Dzieci przedszkolne potrzebują być aktywne, potrzebują ruchu. Opowiadając o swoim wolnym czasie wskazywały na różne formy aktywności ruchowej indywidualnej lub wspólnej z innymi. Niosących fizyczne zmęczenie, wywołujących pozytywne emocje, radość a w konsekwencji odprężenie. To zadanie staje się co raz bardziej istotne w świecie nadmiaru bodźców, dynamicznych zmian, niepewności wywołującej frustrację, rywalizacji niosącej szereg napięć.

Dziewczynka 4 lat: jeszcze lubię robić tańce wygibańce i jeszcze lubię ślizgać się na siwej podłodze.

Chłopiec 5 lat: Robić bitwę na poduszki.

Dziewczynka 5 lat: Z Wojtkiem bawić się piłką, kopać i boksować się.

Dziewczynka 4 lata: Bawię się na placu zabaw.

Chłopiec 6 lat: Ee no takie grać i śpiewać i tańczyć.

Dziewczynka 5 lat: Zimą to chodzę, najpierw się ubieram i idę na ten...na, na narty. (...) A czasami idziemy do Mikołaja się pobawić do ogródka. A czasami idziemy na plac zabaw z babcią. Różnie bywa.

Chłopiec 5 lat: Lubię iść na spacer, bawić się na placu zabaw. A jak jest ciepło jeździć na rowerku, hulajnodze.

Dziewczynka 6 lat: Najbardziej to lubię wychodzić na dwór. Biegam albo się bawię w chowanego. Z koleżankami i z kolegami.

Dziewczynka 6 lat: Najbardziej jak idę na dwór, to wolę jeździć rowerem.

Dziewczynka 4 lata: No na huśtawce, na trampolinie.

Dzieci przedszkolne w czasie zajęтым w przedszkolu, w domu podejmują aktywności narzucone przez dorosłych. W czasie wolnym potrzebują działać po swojemu.

Potrzeba przyjemności. Spencer Rathus zauważa: „małpy uczą się manipulowania przedmiotami, na przykład otwierania drzwiczek, gdy jedyną za to nagrodą jest możliwość wyglądania przez nie. Natomiast dzieci potrafią spędzać całe godziny, by oglądać na ekranie nieistniejące potwory” (Rathus 2004, s. 457). Dodaje też, że „małe dzieci potrafią godzinami bawić się przedmiotami, które piszczą, trąbią, grzechoczą tylko po to, jak się wydaje, żeby odkryć związek między własnym działaniem a różnymi dźwiękami” (Rathus. 2004, s. 457). Nowoczesne technologie pozwalają na zaspakajanie potrzeby przyjemności. Jednocześnie jednak rozbudzają popęd do niekontrolowanego obcowania z nimi. Dzieci przedszkolne spędzają czas w kontakcie z nowoczesnymi technologiami. Często dorośli wyrażają zgodę na taką formę spędzania wolnego czasu przez dzieci:

Dziewczynka 5 lat: Ja mówię, mama, daj mi telefon i tak dalej: mama daj mi telefon, mama daj mi telefon.

Dziewczynka 5 lat: E, ja zawsze w takie dni lubię trochę odpocząć i posiedzieć w telefonie.

Niektóre dzieci korzystają z technologii często bez kontroli dorosłych. Zdarza się, że rodzice nie zdają sobie sprawy, w jaki sposób dzieci spędzają czas w weekendowe poranki lub popołudnia. Dzieci mówią o tym wprost.

Dziewczynka 5 lat: Jak mama śpi muszę ciągle iść po tablet, oglądać i się bawić potem śniadanie.

Dorosły: Czyli w weekendy lubisz się bawić?

Dziewczynka: Na tablecie to najbardziej.

Dorosły: Na tablecie lubisz się najbardziej bawić?

Dziewczynka: Tak bo, jak mama idzie spać, to ciągle muszę tablet brać. **Bo ja wstaję wcześniej niż mama. Tata tak długo śpi, a ja tak krótko.**

Niekontrolowany popęd do kontaktu z nowoczesnymi technologiami czasem popycha dzieci do łamania reguł i zakazów ustanowionych przez dorosłych.

Dorosły: a co robisz jak wracasz z przedszkola?

Chłopiec 5 lat: Gram.

Dorosły: Grasz w Minecrafta cały czas?

Chłopiec: Nie, gram w traktory, różne gry, które mam. I oglądam.

Dorosły: A co oglądasz? Jakież filmiki na Youtubie pewnie.

Chłopiec: No pewnie, a matka mi zakazała.

Dorosły: Czemu ci zakazała?

Chłopiec: No bo mi zakazała. Bo się boję. To brzydkie filmiki, a na swoim łóżku zakaz, zakaz na swoim łóżku.

Wnioski. Z przeprowadzonych badań wynika, że czas wolny jest dla dzieci czasem zaspokajania podstawowych potrzeb fizjologicznych: snu, odpoczynku, głodu, kontaktów z bliskimi osobami. Ważną potrzebą, w świetle wypowiedzi dzieci jest potrzeba aktywności ruchowej. Dzieci w czasie wolnym poszukują przyjemności. Potrzebują

też spędzać czas wolny inaczej, niż czas zajęty. Wsłuchując się w wypowiedzi dzieci można dostrzec, że w sposób naturalny poszukują równowagi. Zmieniają formy aktywności na takie, które najbardziej odpowiadają ich aktualnym potrzebom. W dużym stopniu przejmują jednak wzorce z najbliższego otoczenia. Czasem podejmują tylko takie aktywności, jakie są im dostępne, jakie oferują najbliżsi. Nie znają innych alternatyw. Bez wątplenia zatem edukacja do czasu wolnego, edukacja w zakresie form spędzania czasu wolnego powinna rozpoczynać się od najwcześniejszych etapów życia. Edukacja dzieci to także edukacja rodziców, to rozwijanie świadomości nowoczesnego społeczeństwa na temat ważnej roli mądrego i zrównoważonego wypoczyniania prowadzącego do uzyskania odprężenia od codziennych zadań i obowiązków.

Bibliografia

- Bakiera, L., & Stelter, Z. (2011). *Leksykon psychologii rozwoju człowieka* (T. 2). Warszawa: Difin S. A.
- Gasiul, H. (2007). *Teorie emocji i motywacji*. Warszawa: Wydawnictwo Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Grochociński, M. (1980). *Rodzina a czas wolny dziecka*. Gdańsk: Krajowa Agencja Wydawnicza.
- Jegier, A., Augsburg, D., & Gąsoł, A. (2016). Czas wolny dziecka. W: A. Jegier (Ed.), *Czas wolny małych dzieci w świecie realnym i wirtualnym* (s. 11-33). Warszawa: Difin S.A.
- Kupisiewicz, Cz., & Kupisiewicz, M. (2009). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN.
- Mroczkowska, A. (2011). Wprowadzenie. Czas wolny. Refleksje, dylematy, perspektywy. W: Mroczkowska, D. (Ed.), *Czas wolny. Refleksje, dylematy, perspektywy* (s. 7-17). Warszawa: Difin S. A.
- Nawojczyk, M. (2011). Czas wolny- pochodna czy determinanta pozycji społecznej. W: Mroczkowska, D. (Ed.), *Czas wolny. Refleksje, dylematy, perspektywy* (s. 121-136). Warszawa: Difin S. A.
- Obuchowski, K. (1995). *Przez galaktykę potrzeb*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Okoń, W. (1992). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN.
- Pater, R. (2015). Czas wolny w(dla) edukacji kulturalnej dzieci. *Edukacja elementarna w teorii i praktyce*, 35, 11-31.
- Pięta, J. (2004). *Pedagogika czasu wolnego*. Warszawa: Wyższa Szkoła Ekonomiczna.
- Przetacznikowa, M. (1979). Wiek przedszkolny. W: Żebrowska, M. (Ed.), *Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży* (s. 416-521). Warszawa: PWN.
- Rathus, S. A. (2004). *Psychologia współczesna. Więcej Lepiej Przystępniej*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Rostańska, E. (2010). *Dziecko i dorosły w rozmowie*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Rowicka, M., & Bujalski, M. *Raport z badania „brzdąc w sieci -zjawisko korzystania z urządzeń mobilnych przez dzieci w wieku 0-6 lat*. Retrieved from <https://kcpu.gov.pl/wp-content/uploads/2023/04/Brzdac-w-sieci-2.0.pdf>.
- Truszkowska-Wojtkowiak, M. (2012). *Fenomen czasu wolnego*. Gdańsk: Harmonia Univeristas.
- Tyszkowa, M. (1977). *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*. Warszawa: WSiP.

Kinga Kuszak

LEISURE TIME AND PRESCHOOL CHILDREN'S NEEDS

The article discusses the issue of children fulfilling their needs in their leisure time. The introduction describes the concepts of leisure time, preschool children's leisure time, and preschool children's needs.

The research aimed to define what needs preschool children fulfill in their leisure time and what forms of activity they prefer. The research method was individual interviews. The study group counted 88 children aged 4-6 years old. Conducted analyses are qualitative.

The research conclusions are the following: in their leisure time, children take activities of their own free will, out of adults' control. They fulfill these needs, which they cannot fulfill in preschool institutions and at home. These include the need for rest and sleep, need for hunger and appetite, need for closeness and affiliation, need for physical activity, and need for pleasure. Children prefer activities, that serve to achieve their inner balance, give pleasure, give the possibility to act freely, unleash positive emotions, joy, and satisfaction.

Keywords: *leisure time, children of preschool age, ways of spending leisure time, children's needs.*

Кінга Кушак

ВІЛЬНИЙ ЧАС І ПОТРЕБИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті проаналізовано проблему задоволення потреб дітей дошкільного віку у вільний час. У вступній частині розглянуто такі поняття, як вільний час, вільний час дітей дошкільного віку, потреби дітей дошкільного віку.

Мета дослідження – визначити, які потреби задовольняють діти дошкільного віку у вільний час і яким формам діяльності вони віддають перевагу.

Дослідження проводилось методом індивідуального інтерв'ю. До дослідницької групи увійшло 88 дітей віком 4-6 років. Здійснено якісний аналіз результатів інтерв'ювання дошкільнят.

У результаті дослідження автор доходить таких висновків: у вільний час діти займаються діяльністю за власним бажанням, діють поза контролем дорослих. Вони задовольняють потреби, які не можуть задовольнити під час зайнятості в дитячому садку та вдома. До них відносяться: потреба у відпочинку і сні, потреба в голоді й апетиті, потреба в близькості й афіліації, потреба у фізичній активності, потреба в задоволенні.

Діти віддають перевагу діяльності, яка сприяє досягненню внутрішньої рівноваги, приносить задоволення, дає можливість діяти вільно, викликає позитивні емоції, є джерелом радості та задоволення.

Ключові слова: *вільний час; діти дошкільного віку; способи проведення вільного часу; потреби дітей.*

Одержано 06.10.2024 р.